

استاد ESTAD

ESKİ TÜRK EDEBİYATI ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

[Journal Of Old Turkish Literature Researches]

E-ISSN: 2651-3013

Cilt: 3 Sayı: 1 Şubat 2020

ss. 355-359

Makalenin Geliş

Tarihi

20/01/2020

Makalenin

Kabul Tarihi

24/02/2020

Yayın Tarihi

28/02/2020

FÂİK REŞÂD; ESLÂF / TERÂCİM-İ AHVÂL / TERÂCİM-İ AHVÂL-İ MEŞÂHİR¹

Serenay ALTUNCU²

Biyografi türü Türk edebiyatında diğer edebî türlere nazaran daha geç gelişim göstermiştir. Bu edebî türün gelişiminde de diğer türlerde olduğu gibi Arap ve Fars edebiyatlarının etkisi olmuştur. Türk biyografi yazarları, Arap edebiyatında tabakat geleneği, Fars edebiyatında ise tezkire geleneği adı altında toplanan biyografik eserlerden yararlanmışlardır.

Türk edebiyatında ilk tezkire 15. yüzyılda Çağatay sahasında Alî Şîr Nevâyî tarafından “Mecâlisü'n-nefâ'is” ismiyle verilmiştir. Anadolu sahasında ise hem Alî Şîr Nevâyî'nin tezkiresinin hem de Herat ekolünün tesiriyle 16. yüzyılda

¹ Fâik Reşâd, *Eslâf / Terâcim-i Ahvâl / Terâcim-i Ahvâl-i Meşâhîr* (2019). (hızl Ramazan Ekinci), İstanbul: DBY Yayınları.

² Yüksek Lisans Öğrencisi, Manisa Celal Bayar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eski Türk Edebiyatı A.B.D., serenayaltuncu@outlook.com, ORCID ID: 0000-0002-7568-9979

Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları Dergisi [ESTAD]

Cilt: 3 Sayı: 1 Şubat 2020 ss. 355-359

tezkire örnekleri verilmeye başlanmış ve bu türde eserler 19. Yüzyıla kadar verilmeye devam edilmiştir. Klasik şair tezkirelerinin son örneği olarak 19. yüzyılda Fatîn Dâvûd Efendi'nin yazdığı "Hâtimetü'l-eş'âr" kabul edilse de Tanzimat döneminde de biyografik eserler oluşturulmaya devam edilmiştir.

Tanzimat sonrası dönemde hal tercümesi sahasında kalem oynatmış yazarlarda birisi de Fâik Reşâd'dır. Fâik Reşâd 1 Zilhicce 1267'de (26 Eylül 1851) İstanbul'da doğmuş, 26 Haziran 1914'te İstanbul'da vefat etmiştir. Asıl adı Ahmed Reşâd ise de devrin kalemlerindeki âdet dolayısıyla kendisine verilen "Fâik" mahlası ile birlikte tanınmıştır.³ İyi bir eğitim aldığı bilinmektedir. Şair, yazar, gazeteci, müderris, edebiyat tarihçisi gibi birçok önemli vasıfları bulunan bu zat, 63 yıllık yaşamı süresinde onlarca eser vermiş, gazete ve mecmualarda da yazılar yazmıştır. *"İlk gençlik yıllarında klasik tarzda şiirler yazarak sanat hayatına adım atan Fâik Reşâd, Tanzimat aydınlarının yenilikçi fikirlerinin te'siri ve öğrendiği Fransızca sayesinde Batı Edebiyatını yakından takip etmeye başlamış; böylece bir süre sonra klasik edebiyat aleyhtarlığına soyunmuştur. Sonraki yıllarda orta yaşın verdiği olgunluk ve sakinliğe ilaveten Muallim Nâci'yle olan teşrik-i mesâisi onu bu fikirlerden vazgeçirerek yeniden klasik şiire ve klasik şairlerin hayat hikâyelerini araştırmaya yöneltmiştir.*

*"Eslâf" bu yönelişin bir neticesi olarak ortaya çıkmıştır. 1893-1896 yılları arasında Hazîne-i Fünûn dergisinde "Eslâf" serlevhası altında eski devirlerde yaşamış şair, yazar ve âlimlerin hâl tercümelerini ele aldığı yazı dizisi"*⁴dir.

Arap ve Batı edebiyatlarında biyografi türünün Türk edebiyatına nazaran çok daha gelişmiş bir seviyede bulunmasından hayıflanılan Fâik Reşâd'ın amacı Hazîne-i Fünûn dergisinde bir yazı dizisi halinde geçmiş dönemlerde yaşamış meşhur şair, edib ve âlimlerin biyografilerini yayımlayarak Türk edebiyatındaki bu eksikliği bir nebze giderebilmektir.

Yukarıda kapak fotoğrafı paylaşılan "Fâik Reşâd; Eslâf / Terâcim-i Ahvâl / Terâcim-i Ahvâl-i Meşâhîr" adlı eser, Manisa Celal Bayar Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü öğretim üyesi Doç. Dr. Ramazan Ekinci tarafından 2019 yılında ilim âlemine kazandırılmıştır.

³ A.g.e s. 19-20.

⁴ A.g.e s. 11.

Ekinci, bu eser üzerine çalışma kararını “Üzerinde ilmî çalışmanın bulunmadığı bu eserler edebiyat tarihimiz açısından kıymetli bilgiler ihtiva etmesi sebebiyle dikkatimizi çekmiş ve ilmî neşrinin yapılmasına karar verilmiştir.” şeklinde beyan etmiştir.⁵

Eseri yayına hazırlayan Ekinci, “Fâik Reşâd; Eslâf / Terâcim-i Ahvâl / Terâcim-i Ahvâl-i Meşâhîr” adlı eseri üç bölümde incelemeyi uygun görmüştür. Eserin I. Bölümünde “Fâik Reşâd” başlığı altında yazarın “Hayatı”, “Edebî Şahsiyeti” ve “Eserleri” ele alınmıştır. Eserleri de kendi içinde “Hâl Tercümesi ve Edebiyat Tarihiyle İlgili Çalışmaları”, “Kitâbete Dair Eserleri”, “Antolojiler”, “Kırâat Kitapları”, “Edebî Eserleri” ve “Ders Kitapları” olarak adlandırılarak alt başlıklar halinde tasnif edilmiştir.

II. Bölüm eserin konusunu teşkil eden kitap(çık)lar ile ilgili bilgi verilmek üzere ayrılmıştır. “Eslâf - Terâcim-i Ahvâl - Terâcim-i Ahvâl-i Meşâhîr” adını taşıyan bölümde, “Eserlerin Adları”, “Eserlerin Yazım Tarihleri”, “Eserlerin Yazım Sebepleri”, “Eserlerin Kaynakları” ve “Eserler Hakkında Genel Değerlendirmeler” başlıkları altında bu hususiyetler hakkında malumat verilmiştir.

Kitabın III. Bölümünde ise söz konusu eserlerin sırasıyla yeni harfli metinlerine yer verilmiştir. İlk risale olan “Eslâf”ta toplam 80 biyografi yer almaktadır. Neşredilirken 80 biyografinin 54’ü birinci cildinde (Veysî, İbn Kemâl, Hâce-zâde, Hızır Beğ, Ebu’s-su’ûd, Nev’î, Kınalı-zâde ‘Alî Efendi, Şeyhî, Nizâmî, İshâk, Ahmedî, Âzerî, Kâf-zâde Fâ’izî, ‘Alâ’ü’d-dîn ‘Alî bin Sâlih, ‘Azmi-zâde Hâletî, Ferîdûn Beğ, Lâmi’î, Hâfız-ı ‘Acem, Gazâlî, Cinânî, Cevrî, Hayâlî Beğ, Mânî, ‘İzârî, Hasan Çelebi, Gubârî, Mevlânâ Musannifek, Mollâ Husrev, Nergisî, Hubbî Kadın, Hâşimî, ‘Alî Kuşcu, Kâtib Çelebi, Tâlib, Haylî Beğ, Vâlihî, Nâdirî, ‘Abdü’l-ganî Efendi, Vahîd, Cünûnî Dede, ‘Alî Fenârî, Neşâtî, Râmî Paşa, Behiştî, Vecdî, Edhem Pertev Paşa, Sinân Paşa, Süleymân Sâlim Beğ, Râşid, Kara Çelebi-zâde ‘Abdü’l-‘aziz Efendi, Ahmed Paşa, Bâkî, Bezmî, Münîf), 26’sı ise ikinci cildinde (Zâtî, Şeyhü’l-İslâm Yahyâ Efendi, Hâkânî, Diyârbekrlî Sa’îd Paşa, Şârih-i Mesnevî Sürûrî, Nahîfî, Sâbit, Sünbül-zâde Vehbî, Gelenbevî İsmâ’îl Efendi, Ayaklı Kütüb-hâne, Baş Hâce İshâk Efendi, Belîğ, Bursalı Belîğ, Vişne-zâde ‘İzzetî, Hâce Neş’et, ‘Âşık Çelebi, Nazîm, Seyyid Vehbî, Celâl Beğ, Şânî-zâde, Nâ’îli-i Kadîm, Hâmî-i Âmidî, İki Bayraklı-zâde, Râgıb Mehmed Paşa, Hüdâyî, Hüdâyî Mü’ezzin) olmak üzere ayrılmıştır. İkinci sırada neşredilen “Teracim-i Ahval” adlı risale 22 zatın biyografisinden

⁵ A.g.e s. 12.

(Hattât-ı Meşhûr Vahdetî, Ahmed Neylî, Ahmed Vefîk Paşa, Şeyh Vahyî, Yüsrî, Kādî-‘asker Mustafâ ‘İzzet Efendi, Şeyhü’l-İslâm Bahâyî Efendi, Hakkî Beğ, Âhî, Sâcidî, Sâmi, Sa‘îd Efendi, İshâk Efendi, Cezmî, Câmî, Hâfız, Âlî, Dâniş Beğ, ‘İsâ-zâde, Es‘ad Muhlis Paşa, Mekkî-zâde Mustafâ ‘Âsım Efendi, Fasîh Dede) oluşmaktadır. Son olarak yayınlanan “Teracim-i Ahval-i Meşahir” adı verilen küçük hacimli eser ise 6 şahsın biyografisinden (Necâtî Beğ, İshâk Hâcesi, Hızır Ağa-zâde Sa‘îd Beğ, Şeyh Salâhî-i ‘Uşşâkî, Şeyhü’l-İslâm ‘Abdu’llâh Vassâf Efendi, Fatîn Efendi) ibarettir. İkinci, Fâik Reşâd’ın verdiği bilgileri mevcut edebiyat tarihi bilgileriyle mukayese ederek herhangi bir yanlışlık veya eksiklik bulunan kısımları dipnotlarda yaptığı açıklamalarla düzeltmiştir. Ayrıca Hazine-i Fünun’daki tefrikalarla kitap(çık) hâlindeki neşirlerde önemli bir farklılık bulunuyorsa bunları da dipnotta belirtmiştir. Toplamda 108 biyografiyi ihtiva eden eserin metin bölümü hakkında fikir vermesi açısından “Eslâf - Birinci Cild”de bulunan “Şeyhî”nin biyografisinden şu kesitleri örnek olarak veriyoruz:

“Şeyhî: İsmi Sinân’dır. Kütâhiyyeli’dir. Şi’rde Bâkî zamânına kadar devâm eden tarz-ı tanzîmin muhterî’lerinden, binâ’en ‘aleyh Ahmedî gibi Necâtî gibi, tabaka-i ûlâ şu‘arâsı pîşvâlarındandır.⁶ (...)

Sultân-ı müşârun ileyhî irtihâlinde sonra tekâ‘üd ihtiyâr ederek vefâtına kadar mevtin-ı aslîsinde karâr ve esahh-ı rivâyete göre ‘attârlıkla imrâr-ı rûzgâr eylemiştir. Ammâ bu ‘attârlığı -zamânımızda olduğu gibi- hurde-fürûşluktan ‘ibâret zannetmemelidir. Bizde yakın vakte kadar ‘attârlık bir nev‘ eczâcılık idi. O zamânın hâli bâ-husûs Şeyhî’nin tabîbliği te‘emmül olunursa ‘âdetâ bir eczacı dükkânı açarak icrâ-yı tabâbet eylediği anlaşılır. Her ne ise:

طبيب يداوى الناس و هو مريض⁷

müfâdı üzere bizim tabîb şâ‘ir müzmin bir maraz-ı ‘ayna mübtelâ imiş. Bir gün dükkânına gözü ağırlıklı bir âdem gelir. Gözünü mu‘âyene etdirir. Tertîb olunan ‘ilâcın parasını vereceği sırada bir de bakar ki hekîmin de gözleri bozuk. Hemân pîş-tahta üzerine bir o kadar daha para koyarak:

“Şu bizim ‘ilâcın parası. Bunu da siz alınız da kendi gözünüz için ‘ilâc parası ediniz.” der. Bu söz Şeyhî’nin o kadar hoşuna gitmiş ki ‘ömrü olduğu müddetce unutmamış ve her ne zamân ‘aklına gelecek olsa kahkahalarla gülererek harîfin zarâfetine “âferîn” der imiş.⁸ (...)

⁶ A.g.e s. 103.

⁷ “Kendisi hasta olduğu halde başkalarını tedaviye kalkışan doktor(a bak).”

Çalışmanın sonuna metinden kolaylıkla istifade edilmesi amacıyla, kapsamlı bir özel isimler dizini de eklenmiş bulunmaktadır.

Önceki yıllarda da biyografik eserler üzerine önemli çalışmalar yapmış olan Ramazan Ekinci'ye, bu vadiye değerli bir eser daha kazandırdığı için teşekkür ediyoruz.

⁸ A.g.e s. 104.